

TEHNIKE SPECIJALNOG FIZIČKOG OBRAZOVANJA U FUNKCIJI ZAŠTITE POLICAJCA

**Đurica Amanović¹, Milija Ljubisavljević², Željko Nikač¹, Suzana Talijan¹,
Nenad Koropanovski¹**

¹Kriminalističko-policijska akademija u Beogradu

²Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srbije

Apstrakt

U radu je analizirana praktična primena tehnika specijalnog fizičkog obrazovanja (SFO) kao sredstva zakonitih kontrolnih aktivnosti policije tj. tehnike fizičke kontrole u funkciji kontrolisanja fizičkog otpora koji pruža osumnjičeno lice. Analizirano je ukupno 350 situacija u kojima je bila opravdana upotreba fizičke sile. Posebna pažnja posvećena je definiciji sile, količini i prirodi otpora koji se mora savladati, te nivou sile koju pripadnik policije primenjuje da bi neutralisao nezakonite fizičke akcije osumnjičenog u cilju upravljanja (kontrole) određenom situacijom. Dalje, u radu je potencirana potreba jasno kodifikovanog i opšte prihvaćenog niza pravila prilikom primene sile, kao garant etičkog i zakonitog vršenja policijskih ovlašćenja.

Ključne reči: otpor, fizička kontrola, tehnika, specijalno fizičko obrazovanje.

Uvod

Osnovna funkcija policije je sprovođenje zakona i održavanje reda. Jedan od neophodnih i neizbežnih aspekata ove funkcije je i primena sile (sredstava prinude), naravno kada je to potrebno. Zakon o policiji¹ reguliše upotrebu sile i ona se može koristiti samo kada je apsolutno neophodna za postizanje legitimnog cilja u funkciji bezbednosti, sprovođenja pravila i propisa. Načela i uputstva kojima se reguliše upotreba sile (sredstava prinude) definisane su u Zakonu o policiji, Pravilniku o uslovima i načinu upotrebe sredstava prinude², Pravilniku o načinu obavljanja policijskih poslova³, Uputstvu o policijskoj etici i načinu obavljanja poslova policije⁴ i drugim međunarodnim i nacionalnim standardima.

U Pravilniku o uslovima i načinu upotrebe sredstava prinude, definisani su uslovi i način upotrebe sredstava prinude (primena sile) i posebno se potenciraju principi neophodnosti i proporcionalnosti, vreme trajanja, ograničenja kao i obaveze nakon upotrebe sile. Pod sredstvima prinude podrazumevaju se fizička snaga, službena palica, sredstva za vezivanje, specijalna vozila, posebno dresirani psi, konjica, sredstva za zaprečavanje, hemijska sredstva i vatreno oružje (čl. 1. stav 2). Isto tako, regulisano je da policijski službenik upotrebljava silu

¹ Službeni glasnik R.Srbije, br. 101/2005

² Službeni glasnik R.Srbije, br. 133/2004

³ Službeni glasnik R. Srbije, br.27/2007

⁴ Službeni glasnik R. Srbije, br.41/2003

tako da službeni zadatak obavi sa najmanje štetnih posledica po lice protiv koje upotrebi silu i samo za vreme dok postoje zakonom opravdani razlozi zbog kojih je sredstvo prinude (sila) upotrebljeno (čl. 2). Dalje, o svakoj primeni sredstava prinude (sile) policijski službenik u pismenom obliku podnosi izveštaj neposrednom starešini, najkasnije 24 časa od upotrebe sredstava prinude (čl. 31). Međutim, policijska praksa pokazuje veoma širok i nesistematičan pristup kod samog izveštavanja o upotrebi sredstava prinude (sile) od strane policije.

U radu je korišćena moderna, u skladu sa evropskim standardima, definicija otpora koja daje dobru osnovu za koncizno i kvalitetno izveštavanje od strane policije. Kontrola je sila koju policijsko osoblje primenjuje da bi upravljao situacijom i kontrolisao otpor osumnjičenog. Kada verbalna komunikacija nije uspešna, policajac mora da planira mogućnost upotrebe fizičke snage (sile) kao najblažeg sredstva prinude. Izbor vrste ili količine sile, bi trebao biti zasnovan na količini otpora osumnjičenog, kao i od okolnosti u određenoj situaciji. Prema tome, cilj primene fizičke sile ili tehnika fizičke kontrole, leži u prevazilaženju otpora koga osumnjičeni pruža. Oporom se smatra svako odupiranje osumnjičenog (pasivno ili aktivno) naredbama policije, napad ili izbegavanje mera ili aktivnosti koje policija nalaže i preduzima u skladu sa Zakonom. Naravno, vrsta i količina sile koju će policija upotrebiti treba da bude zasnovana na vrsti otpora koji pruža osumnjičeni kao i drugim bitnim faktorima i okolnostima specifične situacije koji mogu uticati na izbor i količinu sile koja je upotrebljena.

Taktičko rešenje (oblik i obim sile) za koje se policijski službenik opredeli treba da bude zasnovano na obliku i obimu otpora koji pruža osumnjičeni, kao i na ostalim uslovima i okolnostima specifične situacije (količina otpora, prisustvo oružja, ozbiljnost i priroda prekršaja, osobine osumnjičenog, okruženje i dr). Procena opasnosti nivoa otpora treba da bude zasnovana na tehničko-taktičkom znanju policijskog službenika kao i na adekvatnoj energetske obezbeđenosti (mehanizmi odgovorni za energetski deo strukturiranja i kontrole realizacije tehnika kontrole, biohemijskog i fiziološkog karaktera).

Specijalno fizičko obrazovanje⁵ karakteriše velik broj tehnika⁶, njihovih varijanti i kombinacija, koje se izvede u nepredvidivim i varijabilnim situacijama sa različitim protivnicima. Edukacija u SFO-u se sprovodi modelom faznog učenja, kao osnovna, usmerena i situaciona obuka (Milošević i sar. 1989). Svaka od faza ima specifične ciljeve i zadatke. Zadaci osnovne i usmerene obuke se odnose na učenje bazičnih konceptualnih algoritama, na učenje izvedenih konceptualnih i nekih situacionih algoritama, dok je zadatak situacione obuke primena već naučenih algoritama i programa, sa ciljem uspostavljanja potpune kontrole nad osumnjičenim. Fizička kontrola obuhvata niz tehnika SFO-a, kao što je blago vođenje lica, pritisci i stezanja na vitalne tačke, tehnike poluge, sve do destrukcije osumnjičenog tj. dinamičnijih tehnika, kao što su udarci, bacanja, i dr. U strukturi predmeta Kriminalističko-policijske akademije, Specijalno fizičko obrazovanje pripada grupi obaveznih predmeta i u sastavu je Katedre policijskih nauka. Specijalno fizičko obrazovanje

⁵ Specijalno fizičko obrazovanje (SFO) je nastavno-naučna oblast koja se izučava na svim nivoima školovanja pripadnika policije. Najveći deo programa SFO usmeren je na identifikaciju i savlađivanje tehnika više borilačkih sistema (*judo, karate, aikido*), i na njihovu aplikaciju preko *jujutsu* tehnika, u raznovrsnim, specijalnim uslovima života i rada pripadnika policije. Specijalno fizičko obrazovanje predstavlja kompleksan sistem samoodbrane koji čine osmišljene i sistematizovane tehnike odbrane i napada, njihove varijante i kombinacije koje se izučavaju radi primene u konkretnoj situaciji, dakle, preduzimanju i realizaciji konkretnih policijsko-operativnih i drugih zakonskih mera u funkciji policijskog posla (tehnik fizičke kontrole osumnjičenog, itd).

⁶ Specifična motorička znanja (motorički algoritmi), odnosno specifična forma položaja, kretanja i osmišljenih borilačkih pokreta koji su precizno definisani načinom izvođenja i nazivom (Jovanović, 1992).

kao integralni deo fizičkog vaspitanja i sporta (kineziologije)⁷ sa svojim sadržajem i ciljevima je u direktnoj povezanosti sa razvojem, održavanjem i podizanjem na viši nivo zdravstvenih, radnih i specijalnih sposobnosti i znanja koja su od posebnog značaja za efikasno i uspešno obavljanje profesionalnih zadataka službenika MUP-a.

Aktuelnost i značaj istraživanja je upravo u sve češćem napadu na policijske službenike (aktivna i teška agresija), nedovoljnoj krivično pravnoj i prekršajno pravnoj zaštiti pripadnika policije. Prema podacima iz evidencija MUP-a, na napad na bezbednost pripadnika policije, dolazilo je, poslednjih godina, nešto manje od polovine svih napada (Ignjatović, 2006). Prema istom izvoru, najveći procenat (42%) u odnosu na poslove koje su vršili policajci prilikom napada na njihov telesni integritet odnosio se na održavanje ili uspostavu javnog reda i mira (period 1993-2003).

Predmet rada i metode

Naše istraživanje predstavlja čisto kontemplativan odnos prema problemu istraživanja, i kao takav predstavlja sistematsko neeksperimentalno posmatranje tj. kvalitativnu i kvantitativnu deskripciju realne primene tehnika SFO u obavljanju policijsko-operativnih poslova. Prema tome, predmet istraživanja se odnosio na analizu primene sile kao sredstva prinude, najtežeg Zakonom utvrđenog ovlašćenja policije, odnosno upotreba fizičke snage (tehnik fizičke kontrole) kao najblažeg sredstva prinude. Upotrebom fizičke snage (Zakon o policiji), smatra se upotreba različitih zahvata (stručno i terminološki tačnije - tehnika) borilačkih veština ili njima sličnih postupaka na telu drugog (osumnjičenog) lica, kojima je cilj odbijanje napada ili savladavanje otpora uz nanošenje najmanje štetnih posledica.

Istraživanjem treba da se dobiju podaci, koji će doprineti efikasnijoj edukaciji i uspešnijem obavljanju profesionalnih zadataka. Za potrebe ovoga rada slučajnim izborom analizirano je 350 situacija o upotrebi fizičke snage u više slučajno odabranih policijskih uprava na teritoriji R. Srbije, u periodu 2010/2011 godine. Iz analiziranih situacija izdvojene su varijable koje su prezentovale nivo otpora, nivo kontrole i tehnike specijalnog fizičkog obrazovanja koje su kvantifikovane deskriptivnom statistikom (apsolutne i relativne frekvencije) što je prikazano tabelarno i grafički.

Rezultati i diskusija

Iz analiziranih situacija, čiji predmet je bila upotreba fizičke snage kao sredstva prinude, izdvojeni su aktuelni nivoi otpora kroz četiri diferencirane grupe: pasivan otpor; defanzivan otpor; aktivna agresija; teška agresija. Fizička kontrola obuhvata niz tehnika SFO-a, kao što je blago vođenje osumnjičenog, pritisci i stezanja na vitalne tačke, tehnike poluga, sve do tehnika koje se koriste za destrukciju osumnjičenog, kao što su udarci, bacanja, i dr. Naravno, izbor tehnike i intenzitet sile zavisi od količine otpora i opasnosti koja može iz njega da nastane.

Osim toga, primenjena tehnika fizičke kontrole svakog policijskog službenika, zavisi od njegove prethodne obuke, iskustva i znanja iz oblasti specijalnog fizičkog obrazovanja, kriminalističke taktike, metodike, operative, psihologije, i drugih oblasti. Daljom analizom aktuelnih situacija o upotrebi fizičke snage u cilju savladavanja otpora izdvojene su tehnike SFO-a koje su korišćene.

Analiza nivoa otpora

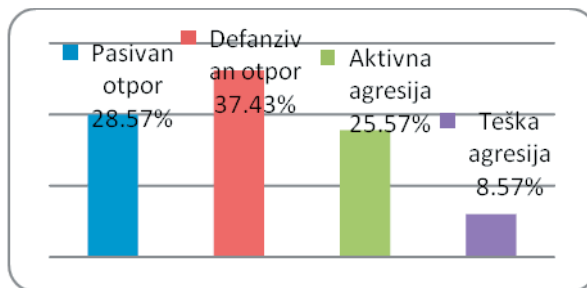
⁷ Danas nailazimo, još uvek, kako na terminološku tako i na suštinsku zbrku šta je predmet proučavanja matične nauke. Tako je nekad u polju društveno - humanističkih nauka a nekad u polju medicinskih nauka. Odlukom Nacionalnog saveta za visoko obrazovanje Srbije iz 2006. godine, promenjen je naziv naučnoe blasti fizička kultura u osnovne naučne discipline fizičko vaspitanje i sport.

Od ukupnog broja situacija u kojima je došlo do upotrebe sredstava prinude, odnosno, upotrebe fizičke snage kao sredstva prinude, izdvojeno je 350 koje su opravdale Zakonom dozvoljene postupke. Aktuelni otpor u analiziranim izveštajima je ispoljen kroz neke od navedenih nivoa otpora prikazanih u **tabeli 1** i **grafikonu 1**.

Tabela 1. Nivo otpora osumnjičenog naveden u analiziranim situacijama

Nivo otpora	Apsolutna frekvencija (f)	Relativna frekvencija (f %)
Pasivan otpor	100	28.57
Defanzivan otpor	131	37.43
Aktivna agresija	89	25.43
Teška agresija	30	8.57

Na osnovu dobijenih rezultata može se zaključiti da je od ukupnog broja situacija (350) najviše bilo defanzivnog otpora 131 ili 37,43%. Aktivna agresija na policijske službenike je bila u 89 ili 25,43% situacija, od tog broja izdvajaju se 3 situacije sprečavanja napada na kolegu ili drugo lice. Od ukupnog broja situacija njih 100 ili 28,57% je činio pasivan otpor osumnjičenog. U 30 slučajeva ili 8,57% radilo se o teškoj agresiji na policijske službenike. Važno je istaći da od tog broja 2 slučaja su bila pretnja oružjem (pištolj), 2 napada nožem, 1 napad drvenom palicom i 1 napad grlićem flaše.

Grafikon 1. Nivo otpora osumnjičenog

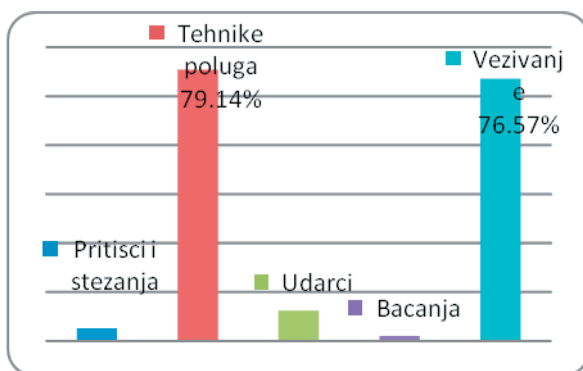
Analiza primenjenih tehnika SFO

Neke situacije su rešavane uspešnom komunikacijom, verbalnim obraćanjem (davanjem upozorenja i komandi) i vezivanjem, međutim kada to nije bilo dovoljno policija je primenjivala fizičku silu odnosno tehnike SFO-a, kao najblaže sredstvo prinude (laka i teška kontrola). Analizom aktuelnih situacija o upotrebi sredstava prinude kao sredstva kontrole osumnjičenog izdvojene su pojedinačne tehnike SFO koje su činile tehnike poluga, zatim tehnike udaraca, bacanja, pritisci i stezanja na vitalne tačke, i vezivanje službenim liscama. Primjenjene tehnike prikazane su u **tabeli 2**.

Tabela 2. Tehnike SFO koje su pripadnici policije koristili da bi kontrolisali otpor osumnjičenog u analiziranim situacijama.

Korišćena tehnika SFO-a	Apsolutna frekvencija (f)	Relativna frekvencija (f%)
Pritisci i stezanja na vitalne tačke	13	3.71
Tehnike poluga	277	79.14
Udarci	31	8.86
Bacanja	5	1.43
Vezivanje službenim lisicama	268	76.57

Iz analiziranih Izveštaja o upotrebi sredstava prinude (sile) navodi se 350 situacija primene tehnika SFO-a, od kojih su 277(79,14%) situacije rešene tehnikom poluga⁸. Čak kod 268 situacija ili 76,57% urađeno je vezivanje osumnjičenog uz upotrebu službenih lisica (**dijagram 2**). Važno je istaći da je u najvećem broju situacija nakon realizovane poluge urađeno i vezivanje osumnjičenog, dok je u manjem broju situacija tehnika poluge korišćena u svrhu dovođenja osumnjičenog do službenog vozila. Slični rezultati su dobijeni i u našim ranijim istraživanjima, kao i istraživanjima drugih autora. Tako, za vreme intervencije čak 71% situacija se rešava držanjem i polugom a u 79% situacija su korišćene službene lisice (Anderson et al., 2001).

Grafikon 2. Korišćene tehnike kontrole u aktuelnim situacijama.

U **tabeli 3** prikazane su vrste poluga koje su korišćene u analiziranim situacijama. Na osnovu dobijenih rezultata može se zaključiti da je čak 183 ili 66,06% situacija rešeno polugom uvrtnjem ramena tj. ključem na laktu. Kod 41 situacije (14,18 %) korišćena je tehnika poluge

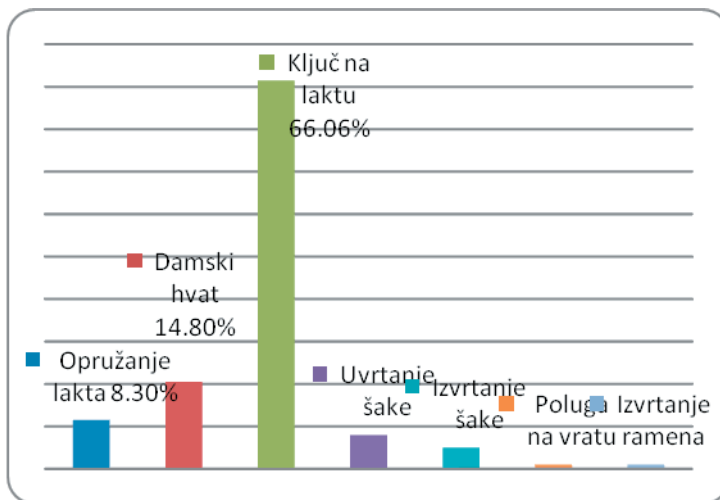
⁸ Tehnika poluga (*kansetsuwaza*) su najprepoznatljiviji tehnički elementi samoodbrambenog *jujitsu* sistema i u sastavu su skupine tehnika kontrole (*katamewaza*). Poluge su borbene tehnike koje se izvode tako da se vrši brzo i snažno istezanje tkiva u predelu zgloba (stabilizatora zgloba) na kojem se tehnika primenjuje. Cilj upotrebe poluga je da se uspostavi kontrola nad protivnikom (*osaewaza*) kao najblaže sredstvo prinude (fizička kontrola) nanošenjem bola, distorzije ili luksacije zahvaćenog zgloba. Moguće ih je uraditi na svim zglobovima i primeniti u različitim situacijama u kojima se mogu naći policijski službenici. Poluge se najčešće izvode na zglobu lakta, ramena, šake, kičme i kolena.

na šaci savijanjem ili damski hvat, a kod 23 situacija (8,30%) tehnika prekomernog opružanja lakta.

Tabela 3. Vrsta poluge koju je pripadnik policije koristio da bi kontrolisao otpor osumnjičenog u analiziranim situacijama.

Vrsta poluge	Apsolutna frekvencija (f)	Relativna frekvencija (f %)
Opružanje lakta	23	8.30
Damski hvat	41	14.80
Ključ na laktu	183	66.06
Uvrtanje šake	16	5.78
Izvrtanje šake	10	3.61
Poluga na vratu	2	0.72
Izvrtanje ramena	2	0.72

Iz analiziranih situacija kod kojih je policijski službenik koristio tehniku poluge iz programa specijalnog fizičkog obrazovanja, može se zaključiti da je u najvećem broju analiziranih situacija korišćena tehnika uvrtanja ramena (ključ na laktu) i to u 66.06% situacija (**dijagram 3**). Samo je u dva slučaja primenjena poluga izvrtanjem ramena, a dve situacije su rešavane tehnikom poluge na vratu. U obe situacije se radilo o sprečavanju napada na drugo lice.

Grafikon 3. Korišćene poluge u aktuelnim izveštajima.

Zaključak

Da bi policija bila efikasna u sprovođenju zakona, pripadnici policije imaju čitav niz prava i ovlašćenja koja mogu upotrebiti. Jedno od Zakonom definisanih posebnih ovlašćenja policije su i sredstva prinude (**primena sile**). Fizička snaga (**fizička sila**) je predviđena kao najblaže sredstvo prinude. Pravilnikom o uslovima i načinu upotrebe sredstava prinude, upotrebom

fizičke snage, smatra se upotreba različitih zahvata (preciznije **tehnika**) borilačkih vještina (preciznije **specijalnog fizičkog obrazovanja** ili **fizičke kontrole**) ili njima sličnih postupaka na telu drugog lica, kojim je cilj odbijanje napada ili savladavanje otpora lica uz nanošenje najmanjih štetnih posledica.

Mali broj istraživanja koja se bave primenom sile i kontrole otpora uslovio je ovakvo istraživanje kao teorijsku osnovu za opsežnije istraživanje ove pojave. U prilog tome, policijska praksa pokazuje veoma širok i nesistematičan pristup kod samog izveštavanja o primeni sile od strane policije. U radu je korišćena moderna definicija otpora, koja daje dobru osnovu za optimalno delovanje kod primene fizičke kontrole osumnjičenog kao i kvalitetno i unificirano izveštavanje od strane policije.

Kada je u pitanju nivo otpora osumnjičenog, može se zaključiti da je od ukupnog broja situacija najviše bilo defanzivnog (37.43%) i pasivnog otpora (28.57%), a aktivne agresije na policijske službenike 25.43% i teške agresije 8.57%. Iz analiziranih izveštaja o upotrebi fizičke snage, policajci za kontrolu lica najčešće koriste tehnike poluga (79.14%) i vezivanje službenim prekomernim uvrtanjem ramena tj. ključem na laktu.

Na kraju, smatramo da posebno treba podvući problem permanentne obuke i treninga policijskih službenika iz oblasti teorijske nastave (ljudska prava, policijska etika, komunikacija i pravni osnov za primenu policijskih ovlašćenja), operativnih policijskih vještina i specijalnog fizičkog obrazovanja koji će umanjiti rizik njihove viktimizacije i optimizirati primenu sile.

Literatura

1. Amanović, Đ. (2012). *Specijalno fizičko obrazovanje – tehnike poluga*. Beograd: Kriminalističko-policijska akademija.
2. Anderson, G.; Plecas, D.; Segger, T. (2001). Police officer physical ability testing, Re-validating a selection criterion, *Policing: An International Journal of Police Strategies & Management*, 24 No. 1, pp. 8 -31.
3. Čelik, P. (2010). Zakonitost in legitimnost uporabe prisilnih sredstev državnih varnostnih sil pri nas (1850–2010). *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, let. 61, št. 1, str. 64-76.
4. De Rover, C. (1998). *Služiti i štiti - o ljudskim pravima i humanitarnom pravu za policiju i snage bezbednosti*. Ženeva: Međunarodni komitet crvenog krsta.
5. Dujković, P.; Subotički, S.; Klisarić, M.: (2009). *Primena ovlašćenja policije*. Beograd: Ministarstvo unutrašnjih poslova.
6. Ignjatović, I. (2006). Kriminalitet kojim se ugrožava bezbednost pripadnika policije. *NBP-Žurnal za kriminalistiku i pravo*. Beograd: Kriminalističko-policijska akademija, br.2, str. 153-168.
7. Jovanović, S. (1992). *Karate 1 – teorijska polazišta*. Novi Sad: Sport's World.
8. Milošević, M. (1998). Opšta pitanja ugrožavanja i zaštite pripadnika policije. *Bezbednost*, br. 2, str. 161-182, Beograd.
9. Milošević, M.; Zulić, M.; Božić, S.: (1989). *Specijalno fizičko obrazovanje*. Beograd: Viša škola unutrašnjih poslova.
10. Misija OEBS-a (OEBS-a) pri SRJ, Moderna policija, 2002.
11. Pravilnik o načinu obavljanja policijskih poslova, *Službeni glasnik R. Srbije*, br.27/2007.
12. Pravilniku o uslovima i načinu upotrebe sredstava prinude, *Službeni glasnik R. Srbije*, br. 133/2004.

13. Simić, B.; Nikač, Ž.: (2009). Razvoj policijske organizacije od tradicionalne ka savremenoj u funkciji suzbijanja kriminaliteta. *NBP-Žurnal za kriminalistiku i pravo*, br.3. Beograd: Kriminalističko-policijska akademija, str. 117-131.
14. Uputstvo o policijskoj etici i načinu obavljanja poslova policije, *Službeni glasnik R. Srbije*, br.41/2003.
15. Zakon o policiji. *Službeni glasnik R. Srbije*, br. 101/2005.